

ترجمان علم و تمدن

شکل گیری علم اسلامی

مظفر اقبال

ترجمہ محمد رضا قائمی نیک و دیگران

www.ketab.ir

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

بین‌النهرین: جمعی است از

The Making of Islamic Science

Muzaffar Iqbal
The Other Press, 2009

سرشناسه: اقبال، مظفر، ۱۹۵۴ - م.

Iqbal, Muzaffar

عنوان و نام پدیدآور: شکل‌گیری علم اسلامی

مشخصات نشر: تهران: ترجمان علوم انسانی، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ۳۶ ص.

فروست: علم و دین: ۱.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۷۹۴-۱-۲

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبای مختصر

یادداشت: عنوان اصلی: The making of islamic science.

یادداشت: مترجمین: محمد رضا قائمی نیک، محسن قائمی نیک،

حسن آریان، علیرضا قبولی، مهدی مقدسی، محمد حقانی فضل.

شناسه افزوده: قائمی نیک، محمد رضا، ۱۳۶۴ - مترجم

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۳۷۷۸۶۵

شکل‌گیری علم اسلامی

نویسنده: مظفر اقبال

ترجمان: ان علوم انسانی

مترجمان: محمدا رضا قائمی زید و دیگران

سر ویبراستار محمد رضا قائمی زید

ویبراستار علی محمد لاری

طراح جلد: سید پوری

صفحه‌آرا: سید میثم عمری

چاپ: زیتون

نوبت چاپ: دوم، بهار ۱۳۹۶

اول، تابستان ۱۳۹۴

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

ترجمان: تهران، خیابان نجات‌اللهمی، خیابان اراک،

پلاک ۴۶، طبقه ۴، تلفن: ۸۸۸۰۲۰۹۰

پست الکترونیک: info@tarjomaan.com

حقوق چاپ و نشر در قالب‌های کاغذی،

الکترونیکی و صوتی، انحصاراً برای انتشارات

ترجمان علوم انسانی محفوظ است.

فهرست

- ۹ مقدمه سرویراستار
- ۱۵ پیشگفتار
- ۲۳ اسامی، تواریخ، متون ترجمه شده و اصطلاحات فنی
- ۲۷ وقایع نگاری
- ۴۱ مقدمه
محسن قائمی نیک
- ۵۳ جنبه های سنت علمی اسلامی (سده هشتم تا شانزدهم)
حسن آریان
- ۷۹ سطوح اسلام و علم (سده هشتم تا شانزدهم)
مهدی مقدسی
- ۱۲۳ مسجد و آزمایشگاه و بازار (سده هشتم تا شانزدهم)
میرزا بیگلر مهدی مقدسی
- ۱۸۵ اسلام، عصر انتقال و افول علم اسلامی
حسن بوژمیری و امیر مهدی
- ۲۲۳ اسلام و علم مدرن؛ دوره استعماری (۱۸۰۰ تا ۱۹۰۰)
محمد رضا قائمی نیک
- ۲۶۷ اسلام و علم جدید؛ مسائل معاصر
محمد حقانی فضل
- ۳۱۵ آیا علم اسلامی ممکن است؟
محسن قائمی نیک
- ۳۲۵ آثار دست اول
- ۳۳۳ کتاب شناسی مشروح

﴿﴿ مقدمه سرویراستار ﴾﴾

مفاز اقبال (۱۹۵۴-)، متولد لاهور پاکستان، از دانشگاه «ساسکاچوان» کانادا در ۱۹۸۳ با دبلومه در رشته شیمی فارغ التحصیل شده است. او را در ایران با پژوهش‌هایش دربارهٔ الهیات اسلام و علم می‌شناختند. عمدهٔ این پژوهش‌ها حاصل تغییر علائق پژوهشی از بی‌سببیت مطالعهٔ اسلام و سنت‌های معنوی و علمی آن، پس از دریافت دکتری شیمی است. او در دانشگاه‌های ساسکاچوان (۱۹۷۹-۱۹۸۴)، ویسکانسین مدیسر (۱۹۸۴-۸۰) و مک‌گیل (۱۹۸۶) تدریس کرده است؛ اما همان‌طور که مضمون این کتاب و دیگر آثارش نشان می‌دهد، پژوهشگریا نویسنده‌ای صرفاً دانشگاهی نیست، بلکه نسبت به تحولات اجتماعی و سیاسی جهان اسلام، از جمله مسئلهٔ فلسطین و غیره حساس بوده و موضع گرفته است. تأسیس و ریاست «مرکز اسلام و علم»^۱ در کانادا، ویراستاری و ترجمهٔ «لنامهٔ اسلام و علم»، ویراستاری عمومی دایرةالمعارف جامع هفت جلدی قرآن، مدیریت کنفرانس همکاران علمی و فناوری^۲ سازمان کنفرانس اسلامی^۳ بین سال‌های ۱۹۹۱-۱۹۹۲ حضور فعال در آکادمی علوم پاکستان (۱۹۹۸-۱۹۹۹)، مدیریت برنامهٔ جهان اسلام برای دورهٔ علمی-دینی مرکز الاهیات و علوم طبیعی^۴ در برکلی آمریکا و عضویت در هیئت مؤسس بنیاد آموزش و پرورش اسلامی کانادا از فعالیت‌های غیرپژوهشی اوست.

۱. می‌توان برای شناخت این مرکز به این آدرس اینترنتی مراجعه کرد: www.cis-ca.org

2. COMSTECH

3. Organization of Islamic Conference

4. Center for Theology and the Natural Sciences (CTNS)

ماحصل پژوهش‌های اقبال نزدیک به ۲۰ جلد کتاب و صدها مقاله به سه زبان عربی و اردو و انگلیسی است و در کنار این پژوهش‌های تألیفی، بخش زیادی از تلاش‌های علمی‌اش صرف ویرایش و تألیف مقالات علمی شده است. مهمترین نمونه کارهای ویرایشی‌اش، مجموعه‌ای چهار جلدی با عنوان *اسلام و علم*: دیدگاه‌های تاریخی و معاصر (Ashgate, 2012) است. کتاب‌های *اسلام و علم* (Ashgate, 2002)، *علم و اسلام* (Greenwood Press, 2007)، به سوی فهم قرآن (که ترجمه مشترک با «مفرد اسحاق انصاری») از جلد هفتم تفهیم القرآن «ابوالاعلی مودودی» به انگلیسی است (Islamic Foundation, 2001)، *خدا، زندگی و عالم*: دیدگاه‌های مسیحی و اسلامی (co-ed, Ashgate, 2002)، *رنگ‌های تنهایی: گلچینی از ادبیات پاک‌شان* (Oxford University Press, 1997)، *شب‌نمی بر رزهای آفتاب سوخته و یادداشت‌های فریادگر* (Dost Publications, 2007)، *طلوع در مدینه: مسیری یک زائر* (Islamic Book Trust, 2008)، *عبدالله حسین: از نسل‌های غمگین تا بیرتنها*. مرکز جنوب آسیا (South Asian Centre, University of Wisconsin-Madison) که با عنوان *عبدالله حسین: رخدادهای تاریخی و فرهنگی غمگین* (Leo Books, 1993) باز نشر شده، مواجهه‌های سرزشت ساز اسلام، مسلمانان و غرب (Islamic Book Trust, 2008) و بسیاری دیگر، از مهمترین پژوهش‌های منتشر شده او به زبان انگلیسی است. او دو کتاب شرق در آئینه اسلام و قرآن: معتقدان و منکران را در دست انتشار دارد.

انحلاص (بر انداختن) (Lahore: The Circle, 1988)، *انقطاع (گسست)* (Lahore: Sang-e-Meel Publishers, 1977)، *جنگ آزادی* (Leo Books, 1994) و دیوان *حلاج* (Danial, 1996) از مهمترین آثار او به اردو و عربی است. در زبان فارسی نیز دو کتاب از او منتشر شده است: *اسلام، دانش و مسلمانان و تکنولوژی*: سید حسین نصر در گفت و گویا مظفر اقبال را سید امیر حسین اصغری ترجمه کرده و انتشارات اطلاعات در سال ۱۳۹۱ به چاپ رسانده است. چالش‌های فراروی غرب و مسلمانان را نیز شمس‌الله مریجی تدوین، سید عبدالمجید طباطبائی ترجمه و بوستان کتاب قم در سال ۱۳۸۷ منتشر کرده است.

شکل‌گیری علم اسلامی (The Making of Islamic Science) از جدیدترین آثار اقبال است که تاکنون به زبان دیگری منتشر نشده است. کتاب را اولین بار انتشارات Greenwood در لندن در سال ۲۰۰۷ منتشر کرد و انتشارات Islamic Book Trust در سال ۲۰۰۹، همراه با بخش ضمیمه‌ای که ما در ترجمه فارسی با عنوان «سخن پایانی» آورده‌ایم، در مالزی بازتشر کرده است. قرابت حوزه پژوهشی نویسنده در این کتاب با سنت‌های فکری رایج در ایران، مخصوصاً سنت‌های فلسفی، فقط به آثار سده‌های هشتم تا شانزدهم میلادی منحصر نمانده و از به نویسندگان معاصر ایران، مانند استاد مرتضی مطهری و آیت‌الله حسن‌زاده آملی نیز اشاره کرده است. به علاوه نیازی به گفتن نیست که مسئله اصلی اقبال در این کتاب، یعنی شکل‌گیری یا ساختن علم اسلامی، مطابق با یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های پژوهشی ایران در دهه گذشته است. دغدغه‌ای که با عناوین مختلف، مثل «نقدها در علوم انسانی» یا «علم دینی» و گاه «اسلامی‌سازی علوم» به رسمیت صورت‌هایی که با هم دارند مطرح شده است. اقبال تا امروز سفرهای متعددی به ایران کرده است. او در دومین کنفرانس سراسری «نهضت نرم‌افزاری، تولید علم و آزادسازی» در ۲۳ و ۲۴ آذرماه ۱۳۸۴، در حلقه اساتید دانشگاه و حوزه علمیه قم حضور پیدا کرد و مقاله «هویت و تکنولوژی» را ارائه نمود. در آبان‌ماه ۱۳۹۲ نیز در نشست علمی در جامعه اسلامی فی‌العالمیه واحد تهران، بحثی با عنوان «نقد نگاه تقلیل‌گرایانه غرب به قرآن» ارائه کرد. طبع ترجمه این کتاب در همین نشست با نویسنده مطرح و با استقبال او مواجه شد. بخش‌های مختلف کتاب پیش از این، در پایگاه اینترنتی ترجمان به صورت مقالات جداگانه، منتشر و در دسترس پژوهشگران قرار گرفت. به همین دلیل بخش‌های مختلف کتاب به دست مترجمان مختلف به فارسی ترجمه شده، اما برای از میان رفتن تمایزات صوری، معنایی و لفظی فصول مختلف، همه مقالات را یک ویراستار، ویرایش کرده، شیوه نگارش یکدست شده و معادل‌ها و اصطلاحات در فارسی هماهنگ شده‌اند.